

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' september 1983, 3e jaargang nr. 3

Dialect

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' september 1983, 3e jaargang nr. 3

Voorwoord redactie

Geachte lezer,

Op 13 juli overleed Sjarel Jaspars, lid van de sectie foto. Jaren voor de oprichting van Grueles verrichtte hij pionierswerk op het gebied van het schrijven van dialektliteratuur en het verzamelen van oude foto's.

Wij willen hem in dit nummer herdenken door het plaatsen van een nog onuitgegeven gedicht van zijn hand: D'n awwen däog.

Een tweede te memoreren feit is de schenking door mevrouw Germaine Bouchoms-Deguelde van o.a. alle tot nu toe verschenen jaargangen van Binding, tientallen jaargangen van het "Natuurhistorisch Maandblad", de jaargangen 1944-1946 van de "Gazet van Limburg" en een honderdtal exemplaren van de Amerikaanse soldatenkrant "Stars and Stripes" (1944-1945).

Genoemde kranten en periodieken maken deel uit van de nalatenschap van haar man Christiaan Bouchoms, oud-secretaris van de Koninklijke Schutterij Sint Sebastianus. Onze hartelijke dank voor deze schenking en, wie weet, doet goed voorbeeld goed volgen.

De redactie.

Bij de voorpagina

Kar met broden, bestemd voor de export naar België tijdens de Eerste Wereldoorlog.

v.l.n.r.

Nikkela Goessen

Zjang v.d. Weerdt (d'n dikke)

(kind) Jean v.d. Weerdt

(op wiel) Zjeng Broers (de chef)

(achter de kar) knechten?

Boven in deur: Zjang Doyen

± 1916

Dialect

Sjarel Jaspars,
Jo Dassen (Bronk 1946)

D'n awwen däog

De sjoensten tiéd, de sjoenste va me lève,
dè ês vuur mich vuurgood achter de rök.
Ich heb genoëme en ich heb gegëve,
ich heb gekênd 't lèid en 't gelök.

Es ich dè wëg nog 'ns mōs begênne
en wèite wat ich noé ies wèit,
daan môt ich toch hiel ierlik bekênne:
ich haw op mie, op vëul mie nog gelêt.

't Ês òm, de daog dy nog restere
dao wörd doer mich mer wienig vaan verwaach.
Eleng wël ich de lêsten tiéd perbere
te gëve nog en daan ês aal volbraach.

Sjarel Jaspars

Olm

't Ès naojaor en de lees al d'n blèdsjes los,
aad bis te en vervroûnge.
dich olm aon de raand van de bos
meh lëventig wie 'nne joûnge.

Wie ste dao sjtèis, mèt de kop ién de weend
en de maon sjpèult doër d'n tek.
Wêrkelik, de bis e mōnnemeent,
wè wāor diéne arsjietek?

GUS.

Historie

De instelling van een dag- en nachtwacht in het graafschap Gronsveld in de jaren 1786 en 1787

Het volgend verhaal kan niet los gezien worden van de politieke en sociale omstandigheden in het Limburg van de 18e eeuw.

Limburg was sinds de middeleeuwen versnipperd in talrijke kleine staatjes. Door allerlei politieke gebeurtenissen, waarop we hier niet verder zullen ingaan, is de verbrokkeling van het gebied in de tweede helft van de 18e eeuw ten top gevoerd. Aan de vooravond van de verovering door Frankrijk in 1794 is het grondgebied van het huidige Nederlands Limburg verdeeld onder 18 souverainen, namelijk 13 houders van vrije rijksheerlijkheden en 5 "grote" heren: de Staten-Generaal van Holland, Oostenrijk, Pruisen, de prins-bischoep van Luik en de hertog van Gulik.

Het graafschap Gronsveld was een van deze vrije rijksheerlijkheden en omvatte de dorpen Gronsveld, Eckelrade, Honthem en Heugem.

Economisch was de situatie in de 18e eeuw in Limburg niet best. De voornaamste bron van bestaan was de landbouw, waarmee het in die tijd uitermate slecht ging. In de eerste helft van deze eeuw brak de veepest uit, die een verschrikkelijke verwoesting onder de veestapel aanrichtte. Het gevolg was grote armoede, die bovendien nog in de hand gewerkt werd door zware oorlogsschattingen, fourageringen en inkwartiering van doortrekkende troepen. Ten gevolge van de verarming nam de onveiligheid schrikbarend toe. De versnippering van het gebied, vooral in Zuid-Limburg, maakte politietoezicht erg moeilijk. Dit klimaat was een voedingsbodem voor het ontstaan van roversbenden, zoals de beruchte Bokkerijders. Voorzover bekend zijn deze Bokkerijders echter niet in het graafschap Gronsveld actief geweest.

Toch had ook het graafschap Gronsveld veel te lijden van diefstallen en gewelddadigheden, met name in de jaren 1785 en 1786. In laatstgenoemd jaar werd daarom besloten om binnen het graafschap, voor de veiligheid van de ingezetenen, een nachtwacht in het leven te roepen.

In een verordening, vastgesteld op 26 mei 1786 door Johannes Godefridus Lebens, secretaris der vrije rijksheerlijkheid Gronsveld, staat een en ander aldus beschreven: "Alsoo men noch dagelijks hoort dat soo buijten als binnen deese vrijen Rijks Graefschappe Gronsfeld differente onheijen, straetschenderijen, en diefstallen zijn geschieden en men dienvolgens vreest, dat diergelijke buijtenspoorigheeden van tijd tot tijd sullen kunnen toenemen, soo is raedsaem, jae noodig geacht worden dat tot verhoedinge van sulke onheijen en desordres, de nachtwachte binne deese Graefschappe sal worden gehouden en gecontinueert word".

De nachtwacht telde in Gronsveld zes, in Heugem vier, in Eckelrade vier en in Honthem twee mannen. De wachters moesten iedere avond om 9 uur bij de burgemeester van hun dorp verschijnen, die een lijst bij hield van degenen die wacht moesten lopen. Voor de duidelijkheid dient vermeld te worden, dat elk van de tot het graafschap behorende dorpen over een eigen burgemeester beschikte. In Gronsveld was dat toentertijd Machiel van den Boorn. Deze was belast met het toezicht op de naleving van de verordening. Uit deze verordening valt te lezen dat "de wacht gehouden moet worden door bequaeme personen en geene kleijne jongens, en sullen hun de wachters moeten versien met goed geweer, en alle avonden optrecken ten negen uren en continueeren tot des morgens vier uren". In Gronsveld werden in het bijzonder de kerk, de pastorie, het rentmeestershuis, ("het huis van de barones", Rijksweg 91) en afgelegen huizen en boerderijen goed bewaakt. Bovendien moesten alleenstaande vrouwen, in die tijd omschreven als "vrouwspersonen, t'sij weduwen of ongetrouwde huijshoudende sonder manspersonnen", ervoor zorgen dat hun huis door dorpsgenoten in de gaten gehouden werd. Dit gold dus als een extra bewaking naast die, welke werd verricht door de officiële nachtwacht.

Vreemdelingen, die na tien uur 's avonds in of rond het dorp werden aangetroffen, werden gearresteerd, naar de burgemeester gebracht en in arrest gehouden in afwachting van een gerechtelijk onderzoek. Over de wijze, waarop deze personen gearresteerd moesten worden, kregen de wachters de volgende instructie mee: "sal de nagtwacht gehouden zijn, soo haer iemand ontmoet, ofte deselve iemand hoort, of speurt op straet, of elders, tot dreij agter eenvolgende reijzen (= keren), dog sonder geschrij, te roepen: Wer da? en in cas (= geval) van geene antwoord denselven vast te packen, en in arrest te brengen: en in gevalle sich soodae-nige tegens de wacht ter weer stelden, of de wacht zoeken te bekruijpen, of sich met de vlugt te salveeren (= redden), soo zal het in sulken gevalle aen den wacht gepermitteert zijn, deselve met alle moogelijke gewelt te zoeken apprehendeeren (= proberen gevangen te nemen)". De wachters werd bevolen om dit alles "in alle stilligheijd en sonder eenig geschrij" uit te voeren, tenzij zij werden overvallen en in grote moeilijkheden kwamen. In dat geval "zal de wacht gerugt maeken, en zullen niet alleen alle wachters maer ook

alle onderdaenen op dat gerugt gehouden zijn de wacht te seconderen en de hulpsaeme hand te houden, soo voorts soodaenighe malversanten soo moogelijck te helpen gevangen neemen en in detentie te brengen".

Uit een schrijven van 1 januari 1787 van W.D. Vignon, hoogdrossaard der Landen van Valkenburg en 's-Hertogenrade, aan J.G. Lebens, blijkt dat van 3 tot 5 januari 1787 in alle omringende landen van overheidswege grootscheepse jacht zou worden gemaakt op "alle vreemde en suspecte personen, bedelaers en landloopers". Gezien de mogelijkheid, dat dergelijke personen naar het graafschap zouden kunnen vluchten, was men van mening, dat met alleen een nachtwacht de veiligheid in het graafschap nog niet voldoende gegarandeerd was. Daarom werd besloten om tevens een dagwacht in te stellen. Iedere morgen moesten vanaf 5 uur op vaste plaatsen wachters patrouilleren: zes mannen boven de Hel en aan de

grens met Keer, drie wachters bij de molen, twee aan de grens met Rijckholt en twee bij het huis van Johannes van den Boorn (= café Scheepers). Zij kregen de opdracht "aen alle vreemdelingen en vagabunden de Ingank te beletten, en deselve met geweld doen retourneren".

Interessant is in dit geval echter ook nog een andere toevoeging aan de verordening van de dag- en nachtwacht: "zal de wacht gehouden zijn geene waelsche, hoogdeutsche, of andere vreemde betelaers te laeten passeeren, maer deseive buijten de limiten deezer graefschap te brengen en aen hun den ingank voor aldoos te verbieden". In deze toevoeging zouden in de woorden "waelsche" en "hoogdeutsche" de sporen te zien kunnen zijn van de laatste bende der Bokkerijders, die bij voorkeur in België en aan de Rijn haar praktijken uitoefende.

Gedurende de periode, dat de verordening omtrent de dag- en nachtwacht van kracht was, mochten geen inwoners van het graafschap, ook niet de herbergiers, onderdak verlenen aan vreemdelingen. Overtreding van dit verbod kwam te staan op een boete van zes goudguldens, een voor die tijd aanzienlijk bedrag. Tevens werd een boete van zes goudguldens opgelegd als een man, die wacht moest lopen, niet op wacht verschenen was.

Tot slot dient nog vermeld te worden, dat de verordening over de wacht op diverse plaatsen in het graafschap werd opgehangen, opdat niemand zich zou kunnen onttrekken aan de bepalingen van de verordening, noch dat iemand zou kunnen doen alsof hij nergens van af wist, of, zoals Lebens dat zo mooi omschrijft "opdat niemand eenige ignoratie kan praetexteren".

Bron: Stadsbibliotheek Maastricht, afdeling Documentatie Limburg.

Piet Daemen

Ekstervoer

Het zwart-wit gevederde heerschap

Het gebeurde tijdens de ochtenduren van 'n warme zomerse dag. Mijn aandacht werd getrokken door een troep hels krijsende mussen. Waren de kwajongens uit de vogelwereld weer eens ruzie met elkaar aan het maken? Een blik uit het raam maakte me duidelijk dat dit deze keer niet het geval was. Daar was de situatie trouwens te ernstig voor. Een ekster had er namelijk voor gezorgd dat een van hun soortgenoten in de toekomst het levenslicht zou moeten ontberen. Het zwart-wit gevederde heerschap zat met de dode mus in zijn klauwen op een paal. Enigszins van de schrik bekomen, begonnen de mussen nu schijnaanvallen op de tegenstander uit te voeren. Een zwaluw steunde het volkje, dat in de winter zo graag zijn huis kraakt, door duikvluchten op de ekster uit te voeren. Nood maakte weer eens vrienden! De ekster werd het nu toch wat te heet onder de voeten en sloeg dan ook maar snel de vleugels uit om in een boom te verdwijnen. De rust keerde weer terug. Deze gebeurtenis hoeft voor de mussen echter geen reden te tot buitensporige angst te zijn bij het zien van een ekster, want een echte vogeletter is deze laatste zeker niet. Als de kwajongens konden lezen, zou het artikel: "De ekster: een bedreiging voor de broedvogelstand?" van W. Denneman (Argus, 1981) hen zeker opluchten. Hierin maakt de schrijver name-

lijk melding van een onderzoek naar de maaginhoud van eksters. Gemiddeld bevatten de onderzochte magen van deze dieren maar 0,07% vogelresten. De schrijver laat ons verder weten dat "de hoofdbestanddelen van het menu worden gevormd door insecten en plantaardig materiaal. Van de insecten worden vooral veel rupsen en kevers gegeten, waarbij tevens een aantal voor landbouw en bosbouw schadelijke soorten. Ook aas (in het duin konijn bijvoorbeeld) en knaagdieren zoals muizen en spitsmuizen vormen een regelmatig terugkerend onderdeel van het ekstermenu".

De toename van het aantal eksters hoeft onze vogelwereld niet te verontrusten, want uit inventarisatiegegevens voor het eiland Texel in de periode van 1965 tot 1977 blijkt een sterke toename van de zangvogelstand ondanks een verdubbeling van het aantal eksters in die periode op Texel (Dijksen, 1978).

Ekstereieren en jonge eksters zijn ook wel eens voer voor andere vogels. Om die reden maken ze dikwijls een dak boven hun nest (links). Het rechter nest is van een zwarte kraai.

Niet tot hun voedsel behorende, maar wel geliefd bijeksters, zijn blinkende voorwerpen. Ze pikken deze dingen graag op, maar vergeten al vrij gauw wat ze ermee moeten en laten de buit dan zomaar ergens vallen. Betreffende die zilvermanie vertelde de heer Inden uit Rijckholt me een sage uit het "Limburgs sagenboek" van Pierre Kemp, die ik hier vrijweergeef: Omstreeks 1780 werd te Rijckholt een marskramer gevangen genomen en opgesloten in de kerker van het kasteel. De man werd verdacht van juwelendiefstal. Omdat hij die diefstal ontkende, kwam de pijnbank eraan te pas, wat een bekentenis tot gevolg had. De schepenen veroordeelden de arme kerel hiervoor tot de dood aan de galg. Nu moest men, om bij de achter het kasteel staande galg te komen, over Gronsveld gebied gaan en hiertoe werd geen toestemming verkregen. Dit probleem werd ondervangen door een gat in de heg achter het kasteel te maken, waardoor de veroordeelde over Rijckholts gebied naar de galg gevoerd kon worden. Jaren na de terechtstelling vond men de sieraden terug. Ze bevonden zich in een eksternest dat door deze zwart-witte vogel hoog in een wilg was gebouwd. Deze ontdekking, die de onschuld van de marskramer bewees, kwam echter veel te laat. De schepenen die het oordeel over de ongelukkige hadden uitgesproken, werden nu veroordeeld tot het blootshoofds en blootsvoets vragen om vergiffenis aan de nabestaanden van de marskramer. Verder moesten ze deze familie een behoorlijke som pattacons als "schadevergoeding" betalen. De oostelijk van de De Bounamstraat gelegen heg met het gat, dat wonderlijkerwijze niet meer wilde dichtgroeien, is recentelijk verdwenen ten gevolge van bouwactiviteiten.

Velen zullen de bovenstaande sage wat te fantastisch vinden en zich afvragen wat er nu precies van waar is. Het antwoord op hun vragen zal Jo Purnot van de sectie historie over enige tijd aan de hand van archiefstukken geven.

Jan Weertz

Bestemmingsplan Hogeweg

Hieronder ziet U een artikel uit het Limburgs Dagblad. Als we de kop ervan lezen, kunnen we ons moeilijk voorstellen dat het in de krant van 4 februari 1972 stond. Immers pas in 1982 is men met de uitvoering van bedoeld plan begonnen.

Gronsveld gaat 153 woningen bouwen

Plan Hogeweg nog dit jaar in uitvoering

GRONSVELD, 4 febr. — Nog dit jaar zal waarschijnlijk begonnen worden met het realiseren van het bestemmingsplan Hogeweg in Gronsveld. Dit plan dat reeds in principe door de raad is goedgekeurd wordt begrensd door het tracé van de toekomstige autoweg, de E-9 en de Stationsstraat. Het plan omvat de bouw van circa 153 woningen, waarvan 21 bungalows, 27 patio-bungalows, 67 particuliere woningen en 38 woningwetwoningen. Burgemeester H. J. R. van Laar van Gronsveld denkt dat dat jaar nog gestart kan worden met de bouw van 22 woningwetwoningen.

De grens van de bebouwing in plan Hogeweg komt circa 10 meter van de

autoweg te liggen. Iets waartegen tijdens de laatste in Gronsveld gehouden openbare hearing tegen werd geprotesteerd. Uit de vergadering kwam ondermeer naar voren dat men destijds het tracé van de E-9 verlegd heeft in westelijke richting vanwege het feit dat de weg door een bosgebied zou komen te lopen. „Eerst loopt de weg door een bos, nu loopt ze vlak langs een woongebied“, merkte iemand op. „Wat is nu eigenlijk belangrijker, bomen of mensen?“ Burgemeester Van Laar zei dat de belangen van het landschap weliswaar zwaar wogen bij de beslissing, maar dat hij van de andere kant begrip kon opbrengen voor de problemen die zouden rijzen als de autoweg, aangelegd wordt op de plaats waar ze nu gepland is.

Zeer drassig

De gronden waar het plan Hogeweg gerealiseerd moet worden, zijn reeds eigendom van de gemeente zodat geen kostenverhogende factoren aanwezig zijn. Problematisch is echter wel het feit dat de bewuste gronden zeer drassig zijn, zodat men deze waarschijnlijk moeten gaan ophogen. Een en ander zou nog bekeken moeten worden door de raad. Een van de aanwezigen op de hearing pleitte voor de bouw van een gedeelte van het contingent woningwetzoekenden in het gebucht Eckelrade. Burgemeester Van Laar merkte op dat men minder graag zag dat in Eckelrade uitgebreid zou worden. „De gemeente is niet in staat geweest om hier woningwetwoningen te bouwen. Beperkte uitbreiding blijft mogelijk, om te voorkomen dat het dorp helemaal gaat uitsterven. We hebben in ieder geval opdracht gege-

ven aan onze stedenbouwkundige om de zaak in Eckelrade eens te bekijken voor de toekomst. Mogelijk dat er dan nog wel eens huurwoningen gebouwd kunnen worden”.

Het wordt hoog tijd dat men er iets aan gaat doen, want straks kunnen we al onze scholen in Eckelrade wel sluiten”, was de reactie van een inwoner uit die plaats. Hij luchtte zijn gemoed helemaal door te stellen: „Burgemeester kom maar in Eckelrade bouwen. Daar hebt u geen last van de raffina-

derij straks. Wij garanderen U een groene long, geen grondwater zoals dat in het plan Hogeweg speelt, en ook geen autoweg. Wat wilt U nog meer?” Deze hartekreet van de man uit Eckelrade werd ondersteund door talrijke belangstellenden uit die plaats met een daverend applaus. Over de uitbreiding in Rijckholt merkte de heer Van Laar nog op dat temporisering hier wel op zijn plaats was.

Hots-bots-knots-race op 't Brook'

Uit het artikel blijkt dat het gemeentebestuur van Gronsveld veel moeite heeft gehad met de invulling van het gebied tussen Stationsstraat, de Hogeweg, de autoweg A-2/E-9 en de Zeep.

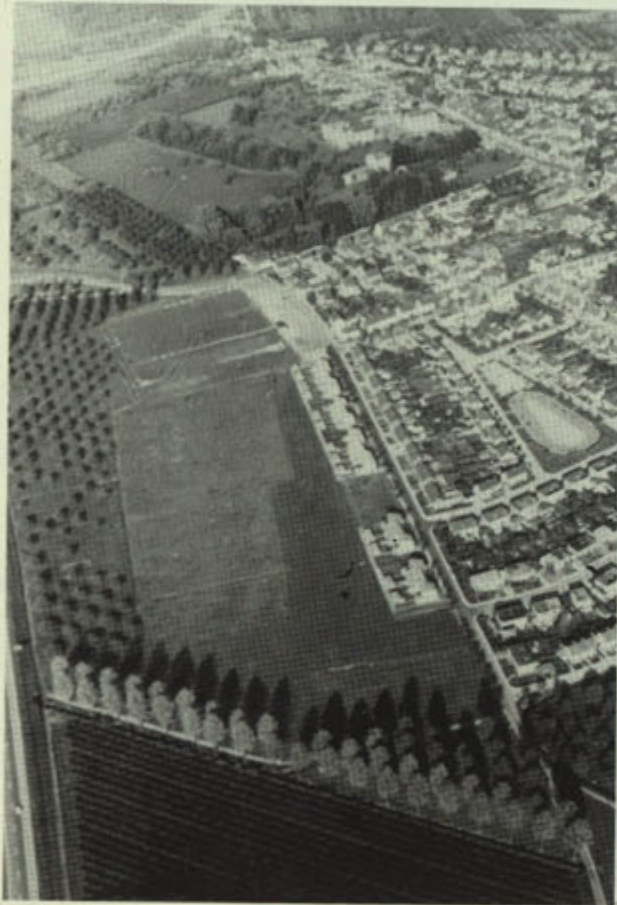
Na de Tweede Wereldoorlog was de woningnood in Nederland, en dus ook in Gronsveld en Rijckholt, aanzienlijk. Er werd gezocht naar andere plaatsen voor woningbouw dan de gebruikelijke uitbreidingen in de kom van de kernen. In Gronsveld lag de keuze van "t Brook" voor de hand. Immers het terrein was reeds eigendom van de gemeente, redelijk ontsloten en door de kanalisatie van de Maas was het grondwaterpeil gezakt. Daarnaast zou het landschap in dit deel van de gemeente het minst worden aangetast, wanneer er woningbouw zou plaatsvinden. Dit neemt niet weg dat door woningbouw in "t Brook" veel groen verloren zou gaan. Nevenstaande foto toont een beeld van "t Brook" toen dit nog niet bebouwd was. Ze is genomen rond 1958 toen een gedeelte van dit gebied werd gebruikt om zogenaamde Hots-bots-knots-races te houden. Deze wedstrijden, die te vergelijken zijn met de huidige Stockcarraces, trokken jaarlijks vele bezoekers, te meer daar plaatselijke favorieten meestreden om de hoogste eer.

"t Brook" werd in snel tempo volgebouwd. Een der laatste fases zou de realisatie zijn van 153 woningen in het eerder omschreven gebied. Het zou echter anders lopen. Allereerst kwam er een kink in de kabel omdat de raad besloot de sportterreinen op de bestaande plaats te handhaven en uit te breiden. Daarom moesten terreinen worden gereserveerd voor: 3 voetbalvelden, 1 handbalveld, 4 tennisbanen, kantines en kleedruimten en een ruime parkeerplaats die ook voor andere doeleinden gebruikt kan worden. Deze voorzieningen zijn inmiddels alle gerealiseerd. U begrijpt dat de overgebleven ruimte onmogelijk toereikend kon zijn voor de bouw van 153 woningen in een bouwlaag. De plannen werden daarom aangepast. Dit heeft tenslotte geleid tot het nu voorliggende plan.

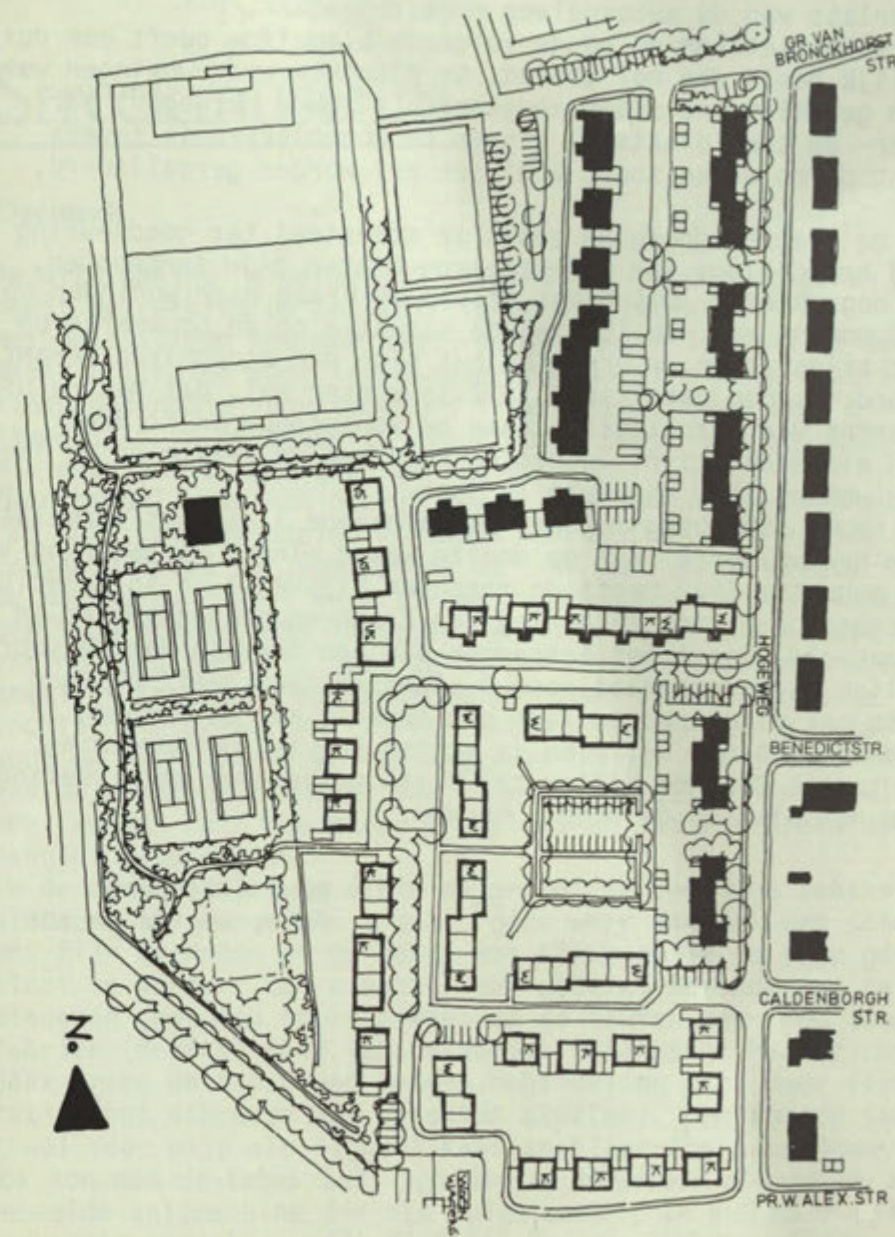
Een eerste begin is gemaakt met de bouw van 21 Premie-A woningen, waarvan er inmiddels 10 bewoond zijn. (Burgemeester van Laarstraat).

Het laatste gedeelte van het plan omvat de bouw in fases van nog eens 98 woningen verdeeld in de volgende soorten:
 38 Woningwetwoningen of premiehuurwoningen
 54 Premie koopwoningen
 6 Vrije sectorwoningen

Ter hoogte van de huidige Benedictstraat, Van Caldenborghstraat en Pr. Willem Alexanderstraat, zullen wegen vanaf de Hogeweg het plan omsluiten. Naast de nodige speelgelegenheid zal er ruime parkeerplaats worden geboden binnen het plan. Er zullen 36 parkeerplaatsen "op eigen erf" worden gerealiseerd en 70 openbare. Een aantal van deze parkeerplaatsen is mede gepland voor aanliggende woningen van de Hogeweg.

*Luchtfoto van
 't Brook' rond 1975*

Aan de westzijde wordt het plan begrensd door de tennisbanen. Achter deze banen ligt een aarden wal, die de geluidsoverlast van de autosnelweg moet tegengaan.

De situatietekening op de volgende bladzijde geeft een duidelijk beeld van het gebied. De plaatsen waar woningen worden gerealiseerd staan aangegeven alsmede de wegen, parkeer- en speelplaatsen. Binnen de woonblokken is tevens aangegeven welke soort woningen zal worden gerealiseerd.

Of de plannen doorgaan zoals ze momenteel ter goedkeuring bij het College van Gedeputeerde Staten zijn aangeboden, is nog onzeker. Dit hangt af van de vraag naar woningen op het moment van realisatie, de situatie op de bouwmarkt op dat tijdstip en de vraag of het plan dan economisch verantwoord is. Een vaststaand feit is echter wel, dat met de uitvoering van deze laatste fase de woningbouw in "t Brook" ten einde zal zijn. Tussen de bouw van de eerste en de laatste woning ligt dan ruim 30 jaar.

In nauwe samenhang met het voorafgaande lijkt het vermelden van het volgende feit de moeite waard. In de vergadering van 16 augustus 1983 heeft de raad van Eijssden zich in principe uitgesproken voor de aanleg van 2 sub-woonwagenkampjes in Gronsveld. Naast het bestemmen van een terrein aan de voormalige Stationsstraat voor 4 standplaatsen heeft de raad zich ook uitgesproken voor een terrein aan de Zeepweg (2 standplaatsen). Het plan is echter nog in voorbereiding. De sectie Dorp en Milieu zal U van de verdere ontwikkeling van het plan op de hoogte houden.

René Hilligers
Frans van de Weerdt

Eigenteelt

De uitdrukking "eigenteelt" dateert uit de oorlogsjaren en heeft betrekking op het zelf telen van tabak.

Met geld alleen kon men niet veel kopen. Alles was op de bon. Naast artikelen voor levensonderhoud waren er ook distributiebonnen nodig voor tabak en sigaretten. Omdat deze bonnen nauwelijks in de behoeften voorzagen, moest men op andere manieren het tekort zien aan te vullen.

Zwarthandel kwam men overal tegen. Ook het ruilen van goederen voor levensmiddelen en tabak was aan de orde van de dag. Zodoende kreeg de tabaksplant al snel een vaste plaats in de moestuin. Hoewel deze streek nu niet direct het klimaat heeft om goede tabak te telen, was het resultaat na wat ervaring toch redelijk goed te noemen. Tabaksplanten vragen namelijk tropische omstandigheden: veel zon en een hoge vochtigheidsgraad. De tabaksplant wordt ongeveer 1 meter hoog en heeft bladeren van ongeveer 50 cm. Als op het einde van de zomer de bladeren van groen naar geel-bruin verkleuren, worden deze van onder afgeplukt en aan een draad opgehangen om te drogen.

In de oorlog rolde de echte pijproker de vochtige tabaksbladeren tot een dikke sigaar, deze werd dan met een scherp mes fijn gesneden en de tabak was klaar om in de pijp gestopt te worden. Een andere, veel betere, methode was de bladeren gedroogd en in zakken op te sturen naar een tabaksfabriek (meestal naar tabaksfabriek Philips in Maastricht). Daar kreeg de tabak een betere behandeling o.a. door fermentatie (het afbreken van bepaalde stoffen). Men kon de tabak zowel voor pijp als sigaret kant en klaar thuis krijgen. Ook kon men de tabak zelf snijden en hiervoor diende de afgebeelde snijmachine die als volgt werkt. In het half cilindervormig gedeelte wordt de tabak in een dikke vochtige rol

gelegd. Door het deksel, het bovenste gedeelte van de cilinder, wordt de tabak met klemmen zeer sterk aangedrukt. Door nu aan de zwengel te draaien, gaat de ronde zuigervormige pers in de cilinder langzaam vooruit. De tabak wordt als een worst uit de cilinder geperst, waar de vier mesjes die rondraaien de tabak zeer fijn snijden.

De machine voldeed zo goed dat de tabak zelfs voor de sigaretten gebruikt kon worden.

De mensen in die tijd waren op alles zuinig. Zo werden de stengels van de tabaksbladeren gebruikt om in kippen- en duivenhokken te leggen ter bestrijding van luizen e.d. Naar aanleiding van dit artikel zouden wij het zeer op prijs stellen dat mensen die nog distributiebonnen of andere artikelen uit de oorlogsjaren hebben, contact met ons op nemen.

Piet Spronck
John v.d. Weerdt

Foto

Kên d'r hön nog?

De Barones

1910.

Voor de burgerlijke stand: Catharina Theresia Rudolffina Maria Hubertina van Voorst tot Voorst en Schade wijck de Quay. Voor de mensen van Gronsveld gewoon: de Barones.

Zij werd op 17 februari 1873 geboren in Cuyck waar haar vader gemeenteontvanger was. Hij was een achterneef van oud-premier Jan de Quay. Toen ze 13 jaar was stierf haar vader. Haar moeder, Sophie, die enig kind was van Désiré Leesens uit Heer keerde toen op haar vaders verzoek naar Limburg terug om met de kinderen bij hem te komen wonen.

In 1910 trouwde ze met J.F.C.J.A.M. baron van Voorst tot Voorst en Schade wijck, geboren te Nijmegen. Het echtpaar kocht zes jaar later het huis Rijksweg 91 in Gronsveld (dat nog steeds het huis van de barones genoemd wordt) en woonde daar de rest van hun leven.

Hoewel ze niet veel contact zocht met de mensen van het dorp, stond ze bekend als een vriendelijk en zeer hulpvaardig mens. Uit vraaggesprekken met mensen die haar goed hebben gekend, blijkt dat het Christen-zijn voor haar betekende: dat ze bereidmoest zijn te helpen waar ze kon. Ze heeft dat haar hele lange leven ook weten waar te maken.

Een der eerste wapenfeiten op dit terrein was het stichten van een Frans schooltje voor de Waalse kinderen die in 1914 voor het oorlogsgeweld uit België waren gevlucht en waarvan er veel in Gronsveld en Heer waren ondergebracht. In de Harmoniezaal in de Dorpsstraat te Heer, naast het huis waar ze toen nog woonde, ontstond door haar toedoen een bloeiend Frans schooltje dat jaren goed werk verrichtte. Ook mevrouw Germaine Bouchoms is daar op school geweest omdat zij toen ook in Gronsveld was ondergebracht.

In Gronsveld richtte de barones een naaikransje op waar dames van de "betere stand" een middag per week kwamen naaien en breien voor de armsten van het dorp. De kleding die hier werd vervaardigd, werd dan op de meest discrete wijze bij de mensen die het nodig hadden bezorgd. Ook de langdurig zieken zagen haar regelmatig verschijnen met een mandje, onder de cape verborgen, en zij wist als geen ander waar haar hulp het hardst nodig was.

Omdat hun huwelijk kinderloos zou blijven besloten de baron en de barones een kind te adopteren. Het eerst werd een jongetje aangenomen, Hans, maar omdat deze (hij zat regelmatig

'Frans schooltje' te Heer (1916). In het midden: de baron en de barones. Germaine Degueuldre (Bouchoms), was de dag van de foto wegens ziekte afwezig.

op het dak) moeilijk hanteerbaar was, werd besloten hem, mede op verzoek van de familie, naar huis te laten terug gaan. Het tweede kind, Maria, werd enige maanden oud, in augustus 1921 in huis opgenomen en hoorde van toen af bij de familie. Op 7 oktober 1931 overleed de baron na een val van de keldertrap. Hij was op weg om voor de tuinman een flesje bier te halen. Dit zware verlies verwerkte de barones op een bewonderenswaardige wijze want ook hier vond ze de kracht in het geloof. Als God het zo wilde dan moest het wel goed zijn dacht ze. Of, om haar lijfspreuk te citeren: "Wat God doet, is welgedaan".

Toen in mei 1940 de oorlog uitbrak en zij zich alleen met haar dochter toch niet meer zeker voelde in dat grote huis, werd de overbuur Gerard Doyen (Zij van Graatsje) gevraagd

De barones met Maria.

en bereid gevonden zolang de oorlog zou duren de nacht bij hen in huis door te brengen. Het werden ruim vier jaren, met onderbrekingen in die perioden dat er onderduikers in huis waren en d  t gebeurde meerdere malen. De oorlog bracht nieuwe berooiden. Reeds enkele dagen na het begin zag Grons-

De baron en de barones met Maria bij 'de Daolek  omers'.

veld een eindeloze stoet van uitgeputte en uitgehongerde Belgische soldaten die, na dagen door de Duitsers belegerd te zijn geweest, hun fortten hadden moeten verlaten en nu op weg waren naar hun krijgsgevangenschap. Het hele dorp, ook de barones, deelde boterhammen uit aan de stakkers die de wanhoop in het ongeschoren gezicht hadden gegrift. Er werden veldflessen gevuld met melk en namen en adressen genoteerd om zo familie-leden in België nog wat hoop te kunnen geven. Vier hele dagen duurde deze doortocht van ongelukken.

Dat haar barmhartigheid oprecht was mag nog blijken uit de gebeurtenissen in de, naar later zou blijken, laatste oorlogsnacht. Toen stelde ze namelijk haar huis open voor gewonden van de terugtrekkende Duitse troepen. Hoewel zij deze mensen toch als haar vijanden zag werden ze in haar huis binnengehaald en liefdevol verzorgd. Tot diep in de nacht was in het huis het gekerm van de jonge soldaten te horen. De volgende morgen was alles en iedereen verdwenen en was voor Gronsveld de oorlog voorbij.

De barones met haar kleinkinderen Toos, Marij en Lia.

Een van de laatste foto's van de barones

De barones met haar broer Eugène uit Cannes.

Het huis van de barones.

Eind '44, ten tijde van het Ardennenoffensief, bracht ze nog 'n joodse familie Franck in haar huis onder. Er bestond toen namelijk de vrees dat de Duitsers in België zouden doorbreken waardoor de geallieerden in België en Zuid-Nederland afgesneden zouden worden. Gelukkig kwam het niet zo ver en kon de joodse familie na enkele weken het huis weer verlaten. Het leven werd nu langzaam weer normaal en de barones hernam haar gewone bezigheden. Elke morgen om half acht naar de kerk. Ze was geabonneerd op verschillende kranten die zij uitvoerig las. Met een vriendin uit Maastricht speelde zij uren piano, quatre mains, en volgens kenners buitengewoon goed. Koken was een andere hobby van haar. Vooral als er gasten voor het diner waren uitgenodigd ontpopte ze zich als een ware keukenprinses. Ook was ze veel in haar tuin te vinden. Ze verzorgde de bloemen maar ook de groenten- en fruittuin. Ze ging zelf naar Pierreke Rëks om plantgoed uit te zoeken. Ieder jaar ging ze voor een hele maand op vakantie bij haar enige broer die in Cannes aan de Côte d'Azur woonde. Met haar zussen waarvan er twee in de missie en twee in het klooster waren, correspondeerde ze regelmatig. Maria was intussen getrouwd en het grote huis met de metershoge schilderijen van de adellijke familie dat jaren zo leeg was geweest, werd nu gevuld met dartele kinderen. En hoewel de barones niet zo jong meer was, 77 inmiddels, beleefde ze veel genoeg aan haar nieuwe rol: die van oma. In augustus 1959 brak ze haar heup bij een val in de voorkamer en stierf enkele weken later op 9 september 1959 op 86-jarige leeftijd in het ziekenhuis te Maastricht aan complicaties. Ze werd op 12 september bijgezet in het graf van de familie van Voorst tot Voorst en Schadewijck te 's-Heerenberg. Gronsveld had 43 jaar een heuse barones in zijn midden. Ze zal ongetwijfeld in de herinnering van velen blijven voortleven.

Wally van de Weerd

1939 In de tijd van de mobilisatie

v.l.n.r.

Nikkela Simons; v.d. Boorn (Heugem); Theofiel Goessens; Bèr Spronck (Pietsje); Jeanette Spronck (Pietsje); Nikkela Dassen; Bèr Meys.

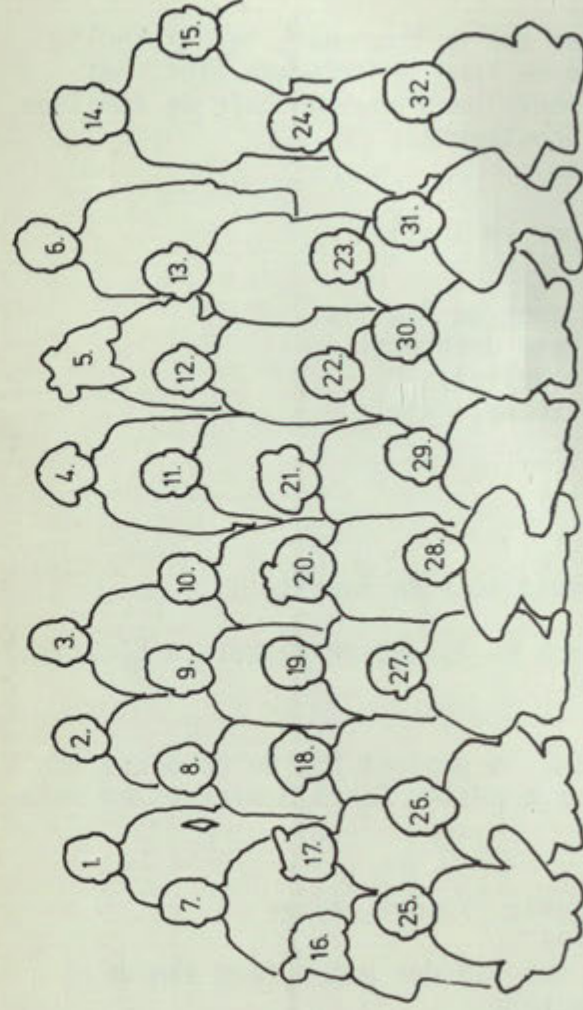
Wie weet waar deze foto genomen is en wanneer?

Duivenmelkers: Math Wolfs, Jan Spronk, Jan Broers (de Chef), Geel Goessens (de lange Geel), Geel Aldenhoven, Wöm Bergmans, Jan Janssen (de slager), Pierre Pleumeeckers. zittend:

Ber Jacobs (de witte van Fy).

Lagere school Gronsvelt 1954-55

1. Henk Scheepers 2. Willy Peeters 3. Hay Mingels 4. Lea Hayen 5. Miet Caelen 6. Zjenny Landerloo 7. Piet v. Caldenborgh 8. Freddy Martin 9. Mattie Wolfs 10. Jean Houben 11. Mattheke Thehu 12. Marcel v.d. Boorn 13. Lambert Bouchoms 14. Jean v. Baal 15. Bèrke Loyens 16. Leida Dodemont 17. Ria v.d. Vorstenbos 18. Rina Schreurs 19. Lily Jansen 20. José Joskin 21. Wies Goessens 22. Zjeng Cruts 23. Zjiel Macheels 24. Leon Segers 25. Jan V.d. Weert 26. Huub Doyen 27. Jean Starren 28. Johnny Beckers 29. Joke Schiepers 30. Jean Peusens 31. Leon Olislagers 32. Jean Rokx

RECTIFICATIES (GRUELES, 3e jaargang, nummer 2)

Bijschrift omslagfoto:

De foto toont drie huizen aan de Voerenweg te Rijckholt, waar nu de boerderij van de familie Hartmann ligt. Het eerste huis werd achtereenvolgens bewoond door de familie:

- Dupont (Kapitein der Schutterij);
- Schiepers-Dupont (Loûke);
- Olislagers-Schiepers;
- Spits-Olislagers (Casper en Trui).

Het tweede werd bewoond door de familie:

- Leneke Frambach (met twee dochters);
- Caelen-Frambach (Dikke Nelis);
- Frederiks-Frambach (Matheas, smid);
- Kloos;
- Ramakers;
- Peters.

Het derde huis werd bewoond door de familie:

- Pieter Frambach;
- Frambach-Roosen (Barbara en Zjang, de Witte + 4 dochters);
- Frambach-Stevens (Pit).

De eik, rechts op de foto, is geplant bij de geboorte van Prinses Juliana, door burgemeester Schrijnemaekers en veldwachter Purnot (baoj).

Bijschrift onderste foto blz. 7 moet zijn:

+ 1947 Colla Halders en Gus van den Boorn (een van de schrijvers) op de maaaimachine.

Secretariaat:

Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld

04408-2880 / 04408-1575

Rabobank Gronsveld rek. nr. 11.75.15.000 / Postgiro 25 35 375

Postrekeningnr. van de bank 11.72.822 t.n.v. Stichting 'Grueles'

Abonnementsprijs f 17,50 per jaar, losse bummers f 5,00

